

Asemblersko programiranje u Intel64 arhitekturi

Uvod u organizaciju i arhitekturu računara 2
2020/21.

Primer programa - ispis poruke na izlaz

```
# Program ispisuje pozdravnu poruku na izlaz.
```

```
.intel_syntax noprefix
```

```
# Pocetak sekcije sa inicijalizovanim podacima.
```

```
.data
```

```
# Podatak koji predstavlja format string funkcije printf().
```

```
fmt: .asciz "Hello, world!\n"
```

```
# Pocetak sekcije sa kodom.
```

```
.text
```

```
# Definicija globalnog simbola
```

```
.global main
```

```
#####
```

```
## int main()
```

```
#####
```

```
main:
```

```
# Prolog funkcije.
```

```
enter 0,0
```

```
# Pozivanje funkcije printf(fmt).
```

```
# U rdi se smesta adresa stringa
```

```
lea rdi,fmt
```

```
call printf
```

```
# Epilog funkcije
```

```
leave
```

```
ret
```

Sinaksa

- Opšta sintaksa asemblera je takva da se čita linija po linija.
- Linije mogu biti prazne u kom slučaju se ignorišu.
- Linija takode može biti direktiva (počinje simbolom `.`) ili instrukcija.
- Komentarima se smatra sav sadržaj do kraja linije nakon simbola `#`.
- Linija takode može sadržati samo komentar.

Labele

- Definicija labele se sastoji od identifikatora iza koga stoji simbol :.
- Identifikator mora početi slovom ili _ a može sadržati slova, brojeve i _.
- Labele zamenjuju adrese podataka i instrukcija.
- One se prilikom prevođenja programa prevode u memorijske adrese.

Direktive

Direktive imaju posebno značenje:

- **.intel_syntax noprefix** - označava da se koristi Intel-ova sintaksa, dok se imena registara koriste bez prefiksa %
- **.data** - započinje sekciju inicijalizovanih podataka
- **.bss** - započinje sekciju neinicijalizovanih podataka
- **.text** - započinje sekciju koda
- **.asciz** - kreira se ASCII niska na čijem se kraju automatski navodi terminirajuća nula
- **.int** - kreira se jedan ili niz celih brojeva, članovi su razvojeni zapetom
- **.byte** - kreira se jedan ili niz bajtova
- **.word** - kreira se jedan ili niz slogova od dva bajta
- **.long** - kreira se jedan ili niz slogova dužine četiri bajta
- **.quad** - kreira se jedan ili niz slogova dužine osam bajtova
- **.global ime** - označava se labela ime kao globalna, čime se omogućava linkeru da poveže definisane simbole.

Instrukcije

- Jedna instrukcija se sastoji od koda instrukcije i operanda (jednog ili više) ukoliko instrukcija zahteva operande.
- Svaka instrukcija ima svoju simboličku oznaku.
- Opšti oblik instrukcije sa dva argumenta je
instr dest, src
- Operandi mogu biti
  - *Registarski* - navodi se registar
  - *Memorijski* - navodi se adresa na kojoj se nalazi vrednost sa kojom radimo
  - *Neposredni* - navodi se sama vrednost sa kojom radimo

Memorijsko adresiranje

- Memorijsko adresiranje ima oblik $[B + S * I + D]$, gde je B bazna adresa, S je faktor, I je indeks, dok je D pomeraj.
- Izostavljanjem nekog od ovih elemenata dobijaju se različite kombinacije izračunavanja adrese operanda.
- Na primer, moguće je navesti samo baznu adresu [B], ili baznu adresu i pomeraj $[B + D]$.
- Oblik $[B + S * I]$ je zgodan prilikom rada sa nizovima: u bazni registar se smesti adresa početka niza, a u indeksni registar se smesti tekući indeks (koji se ažurira u svakoj iteraciji). Za faktor se uzima veličina elementa niza.

Širina operanada

- U slučaju da instrukcija koja sadrži memorijski operand nema ni jedan registarski operand, tada se mora eksplicitno specificirati širina memorijskog operanda.
- Ovo se radi navođenjem jednog od prefiksa:
  - **byte ptr** - za jednobajtni podatak
  - **word ptr** - za dvobajtni podatak
  - **dword ptr** - za četvorobajtni podatak
  - **qword ptr** - za osmobajtni podatak
- To nije neophodno ako registarski operand postoji u instrukciji, zato što onda njegova širina implicitno određuje širinu operanada koji se koriste.

Registri opšte namene

- Intel 64 arhitektura ima 16 64-bitnih registara opšte namene:
RAX, RBX, RCX, RDX, RSI, RDI, RSP, RBP,
kao i registre **R8-R15**.
- Nižim delovima registara (32-bitnim) se može pristupiti preko oznaka
EAX, EBX, ECX, EDX, ESI, EDI, ESP, EBP,
uz dodatak registara **R8D-R15D**.

Registri opšte namene

- Ovi registri su generalno opšte namene, mada u praksi neki imaju specijalne uloge.
- Tako, na primer,
  - RSP se uvek koristi kao pokazivač vrha steka,
  - RBP je pokazivač tekućeg okvira steka.
- Ostali registri u nekim situacijama mogu imati specijalne uloge
  - pri množenju i deljenju se uvek implicitno koriste registri RAX i RDX,
  - pri radu sa stringovima za pokazivače uvek koriste registri RSI i RDI,
  - za brojačke petlje se uglavnom koristi registar RCX, pošto određene instrukcije kontrole toka implicitno koriste i menjaju ovaj registar.

Instrukcije

- Instrukcije transfera
- Aritmetičke instrukcije
- Logičke instrukcije
- Instrukcije poređenja
- Instrukcije za rad sa stekom
- Instrukcije kontrole toka

Instrukcije transfera

- **MOV op1, op2** - premeštanje (op1 = op2)
- **MOVZX op1, op2** - u prvi operand se smešta vrednost drugog operanda proširena nulama
- **MOVSX op1, op2** - u prvi operand se smešta vrednost drugog operanda proširena u skladu sa znakom
- **LEA op1, op2** - učitavanje adrese drugog operanda u prvi operand, pri čemu je drugi operand memorijski operand.

- Prilikom premeštanja vrednosti, ukoliko nije navedeno drugačije, premešta se vrednost koja je veličine registra koji učestvuje u operaciji. Što znači da ako se kao operand navede memorijska lokacija, onda se radi sa veličinom koju određuje registar.

Aritmetičke instrukcije

- **ADD op1, op2** - sabiranje ($op1 = op1 + op2$)
  - **SUB op1, op2** - oduzimanje ($op1 = op1 - op2$)
  - **CDQE** - označeno proširivanje eax na rax
  - **CDQ** - označeno proširivanje eax na edx:eax
  - **CQO** - označeno proširivanje rax na rdx:rax
  - **MUL op** - množenje neoznačenih celih brojeva ($rdx:rax = rax * op$)
  - **IMUL op** - množenje označenih celih brojeva ($rdx:rax = rax * op$)
  - **DIV op** - deljenje neoznačenih celih brojeva ($rax = rdx:rax / op$, $rdx = rdx:rax \% op$)
  - **IDIV op** - deljenje označenih celih brojeva ($rax = rdx:rax / op$, $rdx = rdx:rax \% op$)
  - **NEG op** - promena znaka ($op = -op$)
  - **INC op** - uvećanje ($op = op + 1$)
  - **DEC op** - umanjenje ($op = op - 1$)
- Oznaka rdx:rax znači 128-bitni ceo broj čiji su viši bitovi u rdx a niži u rax.

Logičke instrukcije

- **AND op1, op2** - bitovska logička konjukcija ($op1 = op1 \& op2$)
- **OR op1, op2** - bitovska logička disjunkcija ($op1 = op1 | op2$)
- **XOR op1, op2** - bitovska logička ekskluzivna disjunkcija ($op1 = op1 \wedge op2$)
- **NOT op** - bitovska negacija ($op = \sim op$)
- **SHL op1, op2** - shift-ovanje ulevo ($op1 = op1 \ll op2$). op2 je konstanta.
- **SHR op1, op2** - shift-ovanje udesno (logičko) ($op1 = op1 \gg op2$). op2 je konstanta.
- **SAR op1, op2** - shift-ovanje udesno (aritmetičko) ($op1 = op1 \gg op2$). op2 je konstanta.

Instrukcije poredjenja

- **CMP op1, op2** - upoređivanje (oduzimanje bez upisivanja rezultata)
- **TEST op1, op2** - testiranje bitova (bitovska konjukcija bez upisivanja rezultata)

Instrukcije za rad sa stekom

- **PUSH op** - postavljanje na stek
- **POP op** - skidanje sa steka

Instrukcije kontrole toka

- **JMP op** - безусловni skok na adresu op (memorijski operand)
- **CALL op** - безусловni skok uz pamćenje povratne adrese na steku.
- **RET** - skida sa steka adresu i skače na tu adresu.
- **JZ op** - skače ako je rezultat prethodne instrukcije nula.
- **JE op** - skače ako je rezultat prethodnog poređenja jednakost (ekvivalentno sa JZ)
- **JNZ op** - skače ako je rezultat prethodne operacije različit od nule
- **JNE op** - skače ako je rezultat prethodnog poređenja različitost (ekvivalentno sa JNZ)

Instrukcije kontrole toka

- **JA op** - skače ako je rezultat prethodnog poređenja veće (neoznačeni brojevi)
  - **JB op** - skače ako je rezultat prethodnog poređenja manje (neoznačeni brojevi)
  - **JAE op** - skače ako je rezultat prethodnog poređenja veće ili jednako (neoznačeni brojevi)
  - **JBE op** - skače ako je rezultat prethodnog poređenja manje ili jednako (neoznačeni brojevi)
  - **JG op** - skače ako je rezultat prethodnog poređenja veće (označeni brojevi)
  - **JL op** - skače ako je rezultat prethodnog poređenja manje (označeni brojevi)
  - **JGE op** - skače ako je rezultat prethodnog poređenja veće ili jednako (označeni brojevi)
  - **JLE op** - skače ako je rezultat prethodnog poređenja manje ili jednako (označeni brojevi)
- Slično, postoje i negacije gornjih instrukcija uslovnog skoka: **JNA, JNB, JNAE, JNBE, JNG, JNL, JNGE, JNLE**.

Konvencije za pozivanje funkcija

- Instrukcija kojom se poziva funkcija je
call naziv
- Celobrojni parametri funkcija, uključujući i adrese, prenose se, redom, preko registara
rdi, rsi, rdx, rcx, r8, r9.
- Ukoliko ima više od šest parametara, ostali se smeštaju na stek u obrnutom redosledu - s desna na levo.
- Povratna vrednost funkcije se nalazi u **rax** registru.

Konvencije za pozivanje funkcija

- Prilikom poziva funkcije, moguće je da će ona izmeniti neke registre.
- Registri koji pripadaju pozivajućoj funkciji su
rbx, rbp, r12-15.
- Sadržaj ovih registara se mora sačuvati ukoliko se menja u funkciji.
- Ostali registri se mogu menjati bez čuvanja.
- Registri koji pripadaju pozvanoj funkciji su
rax, rdi, rsi, rdx, rcx, r8-r11.
- Na sadržaje ovih registara ne može računati pozivajuća funkcija.
- Ukoliko je korišćen stek prilikom poziva funkcije, neophodno je da vrh steka bude poravnat sa adresom deljivom sa 16.

Konvencije za pozivanje funkcija

- Na početku svake funkcije se nalazi prolog u kome je potrebno izvršiti sledeće instrukcije
push rbp
mov rbp, rsp
sub rsp, N
- Alternativa je **ENTER N, 0** gde N označava broj bajtova koji odvajamo za lokalne promenljive.
- Na kraju svake funkcije se nalazi epilog u kome se izvršavaju instrukcije
mov rsp, rbp
pop rbp
- Alternativa je **LEAVE**
- Povratak iz funkcije se izvršava instrukcijom **RET**. Ova instrukcija skida povratnu adresu sa steka i prelazi na izvršavanje instrukcije sa te adrese.

Prevođenje

- Izvorni kod sa asemblerskim funkcijama 1.s se prevodi na sledeći način:

gcc 1.s

- Moguće je prevoditi kod iz više izvornih datoteka navodeći ih u jednoj komandi:

gcc 1.c 1.s

Primer programa - sabiranje dva broja

saberi.s

.intel_syntax noprefix

Zapocinje se sekcija sa kodom

.text

Definise se simbol saberi kao globalan

kako bi linker mogao da poveze

.global saberi

#####

int saberi(int, int)

eax   edi esi

#####

saberi:

Prolog funkcije

enter 0, 0

Smesta se prvi argument u eax

mov eax, edi

i sabira sa drugim argumentom

add eax, esi

Rezultat je vec u eax, gde i treba

da bude povratna vrednost

Epilog funkcije

leave

Povratak iz funkcije

ret

Primer programa - sabiranje dva broja

main.c

```
#include <stdio.h>

int saberi(int a, int b);

int
main(){
    int a, b;

    scanf("%d%d", &a, &b);

    printf("%d\n", saberi(a, b));

    return 0;
}
```

prevođenje

```
gcc main.c saberi.s
```